

Zpráva o šetření ve věci uložení povinnosti vrátit přeplatek na důchodu

Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ) uložila paní A. (stěžovatelka), bytem xxx, povinnost vrátit přeplatek na starobním důchodu jejího bývalého manžela pana B. Manžel zemřel na konci roku 2022 v domově s pečovatelskou službou, ČSSZ ale ještě v lednu 2023 poukázala na jeho účet splátku starobního důchodu ve výši 19 573 Kč. Nastaveným trvalým příkazem přeposlala banka částku 15 580 Kč ihned na účet domova s pečovatelskou službou. ČSSZ až poté zastavila výplatu starobního důchodu. Banka jí vrátila na vzniklém přeplatku na starobním důchodu pouze částku 4 670 Kč s odůvodněním, že na účtu nejsou dostatečné finanční prostředky. ČSSZ proto uložila stěžovateli coby disponentce účtu jejího bývalého manžela povinnost vrátit zbývající část přeplatku ve výši 14 903 Kč.

Stěžovatelka nesouhlasila, rozhodnutí o uložení povinnosti považuje za protiprávní. Podle stěžovatelky se ČSSZ měla se žádostí o vrácení přeplatku obrátit přímo na domov s pečovatelskou službou, který by jej na rozdíl od ní měl mít stále k dispozici. Šetřil jsem proto,¹ zda ČSSZ směla stěžovatelce uložit povinnost vrátit přeplatek na starobním důchodu jejího bývalého manžela.

A. Shrnutí závěrů

Česká správa sociálního zabezpečení pochybila, když uložila stěžovateli povinnost vrátit přeplatek na starobním důchodu poukazaném na účet jejího bývalého manžela z titulu, že stěžovatelka byla disponentkou prostředků na tomto účtu. ČSSZ totiž nezjistila, že by dispoziční právo stěžovatelky ještě trvalo v den vzniku přeplatku – připsání nenáležející dávky důchodu na účet.

B. Skutková zjištění

Stěžovatelka žila do roku 2017 ve společné domácnosti se svým bývalým manželem. Roku 1988 došlo k rozvodu, od roku 2003 byl bývalý manžel po prodělané mrtvici a infarktu částečně ochrnutý a vyžadoval péči. Tu poskytovala stěžovatelka až do zmíněného roku 2017, kdy pro své vlastní onkologické onemocnění a operaci musela bývalému manželovi zajistit místo v domově s pečovatelskou službou. Zde dne 29. 12. 2022 zemřel.

Manžel byl poživitelem starobního důchodu poukazovaného na jeho účet u banky, která část důchodu zasílala na základě nastaveného trvalého příkazu přímo domovu s pečovatelskou službou. ČSSZ zaslala splátku důchodu za leden 2023, která již z důvodu úmrtí oprávněného neměla náležet, dne 23. 1. 2023 na tentýž účet. Když vyzvala banku k jeho vrácení, vrátila banka pouze jeho část, zbytek již předtím obratem odeslala na účet domova s pečovatelskou službou. ČSSZ proto zároveň požádala o sdělení identifikačních

1 Ve smyslu § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv.

údajů osob oprávněných nakládat k datu úmrtí oprávněného s prostředky na účtu.² Banka sdělila ČSSZ, že dispoziční právo k účtu oprávněného měla ke dni jeho úmrtí stěžovatelka.³

V rámci řízení o vrácení dávky vydala ČSSZ dne 15. 2. 2023 rozhodnutí, kterým stěžovatelce uložila povinnost vrátit přeplatek na důchodu v částce 14 903 Kč vzniklý za období 24. 1. 2023 až 23. 2. 2023.⁴ Stěžovatelka se proti rozhodnutí bránila námitkami, že se neúčastní dědického řízení a že účet je zablokovaný bankou. ČSSZ by se tedy měla obrátit přímo na domov s pečovatelskou službou. ČSSZ stěžovatelčiny námitky zamítla, protože stěžovatelka měla ke dni úmrtí jejího bývalého manžela dispoziční právo k jeho účtu. Na základě této postačující skutečnosti jí vznikla odpovědnost za přeplatek, která je v případě disponentů účtu objektivní odpovědností – disponenti jsou povinni vrátit přeplatek i v případě, že jej nezavinili.⁵

C. Právní hodnocení

Má-li právo disponovat s peněžními prostředky na účtu oprávněného, na který je důchod vyplácen, jiná osoba než oprávněný, je tato jiná osoba povinna vrátit plátcí důchodu ty splátky důchodu oprávněného, které nenáležely proto, že oprávněný zemřel přede dnem jejich splatnosti, pokud nedošlo k vrácení těchto splátek plátcí důchodu bankou, u níž je tento účet veden.⁶ Plátce důchodu se proto se svou žádostí o úhradu pohledávky obrací vždy na příslušnou banku jako na první subjekt v pořadí.⁷

Plátce důchodu může požadovat vrácení přeplatku na důchodu po osobě, která byla oprávněna disponovat s peněžními prostředky na účtu zemřelého oprávněného **v den, kdy na účet byly tyto prostředky připsány**. Nepostačuje tedy, že osoba měla dispoziční právo k účtu v době úmrtí osoby pobírající důchod.⁸ Na právním režimu dispozice s účtem se samotným úmrtím oprávněného nic nemění.⁹

Osoba s dispozičním oprávněním k účtu má primárně povinnost vrátit přeplatek, neboť se lze domnívat, že právě ona mohla se vzniklým přeplatkem nakládat. **Naopak není rozumně odůvodněno nárokovat vrácení přeplatku na důchodu po osobě, která sice měla ke dni úmrtí majitele účtu dispoziční oprávnění k němu, ale v době, kdy byla na účet zemřelého neprávem vyplacena další částka, takže vznikl přeplatek na důchodu, již dispoziční oprávnění neměla** (protože je např. sama v bance zrušila). Taková osoba v době

2 Žádost o vrácení částek důchodů poukázaných na účet po úmrtí důchodce a žádost o poskytnutí identifikačních údajů o majiteli účtu a osobách oprávněných nakládat s peněžními prostředky na tomto účtu ze dne 24. 1. 2023, č. j. K-24. 1. 2023 – 43/480 614 073.

3 „Žádost o součinnost“ ze dne 7. 2. 2023, zn. 480614073.

4 Rozhodnutí ČSSZ ze dne 15. 2. 2023, č. j. R-15.2.2023 – 434/480 614 073/083.

5 Rozhodnutí ČSSZ o námitkách ze dne 20. 3. 2023, č. j. RN-480 614 073-315-PB.

6 § 64 odst. 6 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

7 Bod 18 odůvodnění rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 7. 2017, č. j. 3 Ads 165/2016–21.

8 Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 16. 9. 2020, č. j. KVOP-39392/2020, sp. zn. 3431/2020/VOP/KPV, dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8386>.

9 Bod 16 odůvodnění rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 7. 2017, č. j. 3 Ads 165/2016–21.

vzniku přeplatku již nebyla držitelem oprávnění disponovat s peněžními prostředky na účtu, a nelze tak vůči ní legitimně dovozovat, že s přeplatkem mohla nakládat.¹⁰

Po zjištění od úřadu pověřeného vedením matrik, že bývalý manžel stěžovatelky zemřel dne 29. 12. 2022, zastavila ČSSZ vyplácení jeho důchodu od února. O vrácení splátky důchodu vyplacené ještě dne 23. 1. 2023 požádala banku vedoucí účet, na nějž splátku poukázala. Pokud banka nebude moci požadovanou částku vrátit nebo vrátit v plné výši, vyzvala ji ČSSZ ke sdělení jména a příjmení, rodného čísla a adresy osob, které byly oprávněny nakládat s prostředky na účtu bývalého manžela stěžovatelky k datu jeho úmrtí.¹¹

Banka doložila ČSSZ informace o pohybu na účtu, podle kterých ještě dva dny po připsání nenáležící splátky důchodu poukázala banka na základě trvalého příkazu platbu ve prospěch domova s pečovatelskou službou. Po obdržení žádosti od ČSSZ jí obratem vrátila důchod, poukázat zpět ale mohla pouze jeho část ve výši 4 670 Kč, neboť to byly poslední prostředky, které po realizaci trvalého příkazu zbyly na účtu. Banka dále sdělila, že dispoziční právo k prostředkům na účtu měla ke dni úmrtí oprávněného pouze stěžovatelka.¹² ČSSZ vydala na základě této informace rozhodnutí o uložení povinnosti stěžovatelce vrátit přeplatek na důchodu v částce 14 903 Kč.¹³

ČSSZ postupovala správně, když po zjištění skutečnosti úmrtí oprávněného zastavila výplatu starobního důchodu a obrátila se nejdříve na banku, kterou vyzvala k vrácení neoprávněně vyplacené splátky důchodu. ČSSZ však pochybila, když banku požádala o sdělení, kdo měl právo disponovat s peněžními prostředky na účtu bývalého manžela stěžovatelky ke dni jeho úmrtí, a na základě poskytnuté odpovědi pak vycházela v řízení o vrácení dávky starobního důchodu. Z hlediska ustanovení § 64 odst. 6 zákona o důchodovém pojištění není taková informace relevantní, protože přeplatek na důchodu v den úmrtí oprávněného ještě nevznikne. Podstatné je, kdo byl disponentem peněžních prostředků k datu, kdy byl na daný účet připsán nenáležící důchod. Osoba, jež měla dispoziční práva k prostředkům na účtu v den úmrtí oprávněného, již takovým disponentem nutně nemusí být; v mezidobí před vznikem přeplatku totiž mohla sama tento právní vztah ukončit.

Stěžovatelka v podnětu sdělila, že již dne 3. 1. 2023 navštívila banku, aby zrušila nastavené trvalé příkazy a zbavila se svého dispozičního práva k prostředkům na účtu. Ohledně trvalých příkazů neuspěla – to je však záležitost soukromoprávního vztahu s bankou, který je jiným problémem než otázka přeplatku na důchodu. Jestliže však dispoziční právo stěžovatelky skončilo ještě předtím, než ČSSZ poukázala nenáležící důchod na účet, a vznikl tak přeplatek, nemohla ČSSZ stěžovatelce uložit povinnost vrátit tento přeplatek

10 Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 27. 6. 2016, č. j. 43 Ad 6/2014–28.

11 Žádost o vrácení částek důchodů poukázaných na účet po úmrtí důchodce a žádost o poskytnutí identifikačních údajů o majiteli účtu a osobách oprávněných nakládat s peněžními prostředky na tomto účtu ze dne 24. 1. 2023, č. j. K-24. 1. 2023 – 43/480 614 073.

12 „Žádost o součinnost“ ze dne 7. 2. 2023, zn. 480614073.

13 Rozhodnutí ČSSZ ze dne 15. 2. 2023, č. j. R-15.2.2023 – 434/480 614 073/083.

z titulu jejího dispozičního práva, stěžovatelka by z tohoto titulu za přeplatek neodpovídala.

Jelikož podkladová dokumentace, kterou mi ČSSZ poskytla v rámci šetření, neobsahuje žádnou oporu pro závěr, že stěžovatelka měla dispoziční právo k prostředkům na účtu svého bývalého manžela i ke dni připsání neprávem vyplacené dávky starobního důchodu, tj. ke dni 23. 1. 2023, nebyla ČSSZ oprávněna vydat rozhodnutí, jímž jí uložila povinnost vrátit přeplatek. Řízení o vrácení přeplatku na důchodu měla ČSSZ za takového stavu vést s některou z dalších osob jmenovaných v ustanovení § 64 odst. 6 zákona o důchodovém pojištění, a není-li jich, přihlásit se s pohledávkou do dědického řízení.

D. Informace o dalším postupu

Zprávu zasílám ředitelce sekce pro řízení úřadu ČSSZ a podle § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřila ke zjištěným pochybením a informovala mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko podle § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Brno 20. listopadu 2023

JUDr. Stanislav Křeček
veřejný ochránce práv